

ATƏT
Demokratik Təsəlatlar və İnsan Hüquqları üzrə Büro

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

HİSSƏVİ TƏKRAR PARLAMENT SEÇKİLƏRİ
13 may 2006-cı il

ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası

6 NOYABR 2005-Cİ İL PARLAMENT SEÇKİLƏRİNƏ
DAİR YEKUN HESABATA ƏLAVƏ

Varşava
23 iyun 2006-cı il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
HİSSƏVİ TƏKRAR PARLAMENT SEÇKİLƏRİ
13 may 2006-cı il

ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası

6 NOYABR 2005-Cİ İL PARLAMENT SEÇKİLƏRİNƏ
DAİR YEKUN HESABATA ƏLAVƏ¹

I. İCMAL

Azərbaycan Respublikası Hökumətinin dəvətinə cavab olaraq², ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları üzrə Bürosu Azərbaycan Respublikasının Parlamentinə, Milli Məclisə 13 may 2006-cı il tarixdə keçirilən hissəvi təkrar seçkiləri müşahidə etmək üçün Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası göndərmişdir. Təkrar seçkilər, ümumi 125 seçki dairəsindən, Mərkəzi Seçki Komissiyası və Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən 6 noyabr 2005-ci il seçkilərinin nəticələrinin ləğv edildiyi 10 seçki dairəsində keçirilmişdir.

Parlament seçkilərinin ATƏT/DTİHB tərəfindən ümumi qiymətləndirilməsi bu hesabatın əlavə edildiyi 1 fevral 2006-cı il tarixdə təqdim olunmuş Yekun Hesabatda öz əksini tapmışdır. Yekun Hesabatda qeyd olunduğu kimi, on dairədə seçkinin nəticələrinin etibarsız hesab edilmə prosesi şəffaf olmamışdır. Hissəvi təkrar parlament seçkilərində bəzi irəliləyişlər, məsələn bütün namizədlərin qeydiyyatı, geniş təşviqat və yerli müşahidəçilərin iştirakı üçün imkanların artırılması müşahidə olunsa da, prosesin ümumi gedişatı hələ də seçki islahatına ehtiyac duyulduğunu göstərir. Bu məqamlar, o cümlədən seçki komissiyalarının tərkibi, yerli orqanlar tərəfindən seçki prosesinə müdaxilə etmə halları, namizədlərin qeydiyyatlarının ləğvi və seçki komissiyaları və məhkəmələr tərəfindən şikayətlərə və müraciətlərə baxılması ilə bağlı məqamlar narahatlıq doğurmuşdur. ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası seçki günü prosesi sistematik müşahidə etməsə də, qeyd etmişdir ki, səsvermə ümumilikdə sakit keçmişdir; lakin, missiya eyni zamanda bir sıra pozuntuları, xüsusilə də hesablama zamanı və cədvəllər doldurularkən yol verilən pozuntu hallarını qeyd etmişdir. Şəffaflığı artıran bir müsbət irəliləyiş də ondan ibarət olmuşdur ki, Mərkəzi Seçki Komissiyası seçki gününün səhəri səsvermə məntəqələri tərəfindən ləngidilən ilkin nəticələri öz veb saytında yerləşdirmişdir.

¹ Bax, 6 noyabr 2005-ci il Azərbaycan Respublikasında parlament seçkilərinə dair 1 fevral 2006-cı il tarixdə təqdim olunmuş Yekun Hesabat, www.osce.org/odihr-elections/15649.html

² Azərbaycan Respublikasının Hökuməti 6 noyabr 2006-cı il tarixdə keçirilən parlament seçkilərini müşahidə etmək üçün ATƏT / DTİHB-yə dəvət ünvanlamışdır. 2 fevral 2006-cı il tarixdə Azərbaycan Respublikasının ATƏT-dəki Daimi Nümayəndəliyi ATƏT / DTİHB-yə müşahidə etmək üçün bu dəvətin 13 may 2006-cı il hissəvi təkrar parlament seçkilərini də əhatə edəcəyini bildirmişdir.

Seçkiləri ATƏT öhdəliklərinə uyğun şəkildə keçirmək üçün, xüsusilə də hələ də diqqət yetirilməli olan əvvəlki tövsiyələrlə əlaqədar, ATƏT/DTİHB Azərbaycan Respublikasının orqanlarına və vətəndaş cəmiyyətinə kömək etməyə hazır olduğunu bildirir.

II. GİRİŞ VƏ MİNNƏTDARLIQ

6 noyabr 2006-cı il parlament seçkiləri üçün ATƏT/DTİHB-nin geniş tərkibdə Seçki Müşahidə Missiyasından sonra, ATƏT/DTİHB, 24 aprel 2006-cı il tarixdə 13 may təkrar seçkiləri üçün Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasını təsis etmişdir. Missiyaya Səfir Gert-Henrik Arens başçılıq edirdi və missiya Bakıda yerləşən altı nəfərlik əsas qrupdan, habelə Gəncədə və Bakıda yerləşən yeddi uzunmüddətli müşahidəçidən ibarət idi.

Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası əsas diqqətini təşviqat mühitinin, seçkinin gedişatını və şikayət və müraciət prosedurunun müşahidəsinə yönəltmişdir. Seçki günü Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası əlavə qısamüddətli müşahidəçilər təyin etməmişdir. Missiya məhdud sayda səsvermə məntəqəsində səsverməni və səslerin hesablanmasını, habelə altı məntəqədə seçkilərin nəticələrinin cədvəllərə daxil edilməsini müşahidə etmişdir.

ATƏT/DTİHB missiya boyu əməkdaşlığa görə Xarici İşlər Nazirliyinə və Mərkəzi Seçki Komissiyasına, habelə digər orqanlara, ATƏT-in Bakı Ofisinə, vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarına, beynəlxalq təşkilatlara və ATƏT-in iştirakçı dövlətlərdəki daimi səfirliklərinə öz dərin minnətdarlığını bildirir.

III. SİYASİ VƏZİYYƏT

Azərbaycan Respublikası parlamenti, Milli Məclisin bütün üzvləri birmandatlı dairələr üzrə sadə səsvermə yolu ilə seçilir. 6 noyabr 2005-ci il seçkiləri parlamentin 125 üzvündən 115-nin müəyyənləşdirilməsi ilə nəticələndi. Mərkəzi Seçki Komissiyası və Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarları ilə 10 dairədə seçkilərin nəticələri ləğv olundu.³ 9 dekabr 2005-ci il tarixdə Prezident bu 10 dairədə (dairələr: 9, 31, 38, 42, 44, 69, 103, 106, 110 və 119⁴) təkrar seçkilərin keçirilməsi barədə fərman imzalamışdır.

6 noyabr 2005-ci il parlament seçkilərindən sonra “Azadlıq” bloku parçalandı. Azərbaycan Xalq Cəbhəsi və Azərbaycan Demokratik Partiyası seçkilərin keçirilməsinə etiraz olaraq yeni parlamentdə və ya təkrar seçkilərdə iştirak etməməyi qərara alsada, parlamentdə beş yer qazanmış Musavat partiyası təkrar seçkilərdə iştirak etməyə qərar verdi. Azadlıq blokunun siyahısında namizədliyi irəli sürülərək 17-ci dairədən seçkilərdə uğur qazanmış Azərbaycan Liberal

³ Bax, Azərbaycan Respublikasında 6 noyabr 2005-ci il parlament seçkilərinə dair ATƏT /DTİHB-nin Yekun Hesabatı, www.osce.org/documents/odihr/2006/02/17923_en.pdf

⁴ 119-cu dairə, Ağdam, qismən işğal altındadır və seçicilərin əksəriyyəti məskunlaşdıqları ərazilərdə səsvermə məntəqələrində səs vermiş məcburi köçkünlərdir.

Partiyasının lideri Lalə Şövkət 2006-cı ilin yanvarında parlamentdəki yerindən imtina etmiş və onun sədrlik etdiyi partiya 13 may 2006-cı il təkrar seçkilərdə iştirak etməmək barədə Azadlıq bloku ilə birgə qərar vermişdir.⁵

IV.QANUNVERİCİLİK BAZASI

Azərbaycan Respublikasında 6 noyabr 2005-ci il parlament seçkilərinə dair ATƏT/DTİHB tərəfindən hazırlanmış Yekun Hesabatda seçkilərin qanunvericilik bazasının daha da təkmilləşdirilməsi ilə bağlı göstərilən tövsiyələrdən heç biri hissəvi təkrar seçkilər keçirilənədək yerinə yetirilməmişdir. Seçki komissiyalarının tərkibi ilə bağlı müddəalar istisna olmaqla, hissəvi təkrar seçkilər üçün qanunvericilik bazası demək olar ki, 6 noyabr 2005-ci il seçkilərində olduğu kimi saxlanılmışdı. Seçki Məcəlləsinin qüvvəyə minməsi haqqında Qanunda nəzərdə tutulduğu kimi, Məcəllənin seçki komissiyalarının tərkibi ilə bağlı müddəaları 2005-ci ildə seçilmiş Milli Məclisin ilk iclas günü qüvvəyə minmişdir.⁶ Məcəllənin müvafiq maddələri Mərkəzi Seçki Komissiyasının üzvlərinin sayını 15 nəfərdən 18 nəfərə qədər artırdı və bütün səviyyələrdə seçki komissiyalarının təşkili metodunda texniki dəyişikliklər etdi.⁷ Bu müddəalar hakimiyyət orqanları üçün əlverişli şərait yaratdığı və seçki administrasiyasının müstəqilliyinə olan inamı tədricən zəiflətdiyi üçün 2003-ildə Seçki Məcəlləsi qəbul olunduğu vaxtdan onlar mübahisə doğurmuşdur. (bax: Bölüm V, Seçki Administrasiyası).⁸

Seçki Məcəlləsində seçicilərin barmaqlarının mürəkkəbə batırılmasını nəzərdə tutan və səs vermək üçün seçici vəsiqəsinin təqdim olunması ilə bağlı qanuni tələbi aradan qaldıran düzəliş edilməmişdir. Hissəvi təkrar seçkilərdə bu prosedurlar üçün hüquqi əsas kimi Prezidentin 25 oktyabr 2005-ci il tarixli sərəncamı və müvafiq olaraq Mərkəzi Seçki Komissiyasının təlimatı qalmaqdadır.

V. SEÇKİLƏRİN İDARƏ OLUNMASI

Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulduğu kimi, Mərkəzi Seçki Komissiyası da daxil olmaqla bütün seçki komissiyaları 6 noyabr parlament seçkilərindən sonra yenidən təşkil olunmuşdur. 7 fevral 2006-cı il tarixdə, Milli Məclis, Mərkəzi Seçki Komissiyasının Məcəllədə nəzərdə tutulan 18 üzvündən yalnız 13-nü seçmişdir. Seçki Məcəlləsinin 24-cü maddəsinə müvafiq olaraq parlamentdəki “azlıq” üçün nəzərdə tutulmuş altı yerdən yalnız ikisi və müstəqil şəxslər üçün nəzərdə tutulmuş altı yerdən beşi tutulmuşdur. Musavat da daxil olmaqla bəzi siyasi partiyalar təyinat prosesində iştirak etməmək barədə qərar verdikləri üçün qalan beş yer isə

⁵ Xanım Şövkətin mandatı onun öz xahişi əsasında 19 yanvar 2006-cı il tarixdə Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən dayandırılmışdır.. Yekun Hesabata bu əlavə yazılarkən, 17-ci dairədə təkrar seçkinin tarixi hələ müəyyənləşdirilməmişdi.

⁶ Seçki Məcəlləsinin 24, 30.3, 36.1 və 36.2 maddələri 6 noyabr 2005-ci il tarixdə seçilmiş parlamentin ilk iclas günü – 2 dekabr 2005-ci il tarixdə qüvvəyə minmişdir.

⁷ Yeni seçilmiş parlament Konstitusiyaya Mərkəzi Seçki Komissiyasının bütün üzvlərinin parlament tərəfindən təyin olunmasını nəzərdə tutan düzəliş qəbul etmişdir.

⁸ Bax, Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinin ATƏT / DTİHB və Venesiya Komissiyası tərəfindən Birgə Yekun Qiymətləndirilməsi, CDL 2003(54), sentyabr 2003-cü il, www.osce.org/odihr-elections/13447.html

boş olaraq qalmışdır.⁹ Orqanlar qalan üzvlərin hissəvi təkrar seçkilərin yekunlaşdırılmasından sonra Parlamentin yığıncağında seçiləcəyini güman edirdilər. Mərkəzi Seçki Komissiyasının təşkili formulu faktiki olaraq Mərkəzi Seçki Komissiyasında həlledici çoxluqla hökumətə meyilli qüvvələrin olmasına gətirib çıxarır, hansı ki, bu çoxluq Mərkəzi Seçki Komissiyasının natamam təşkili prosesində özünü biruzə vermişdir.¹⁰

Onun formalaşmasından sonra, Mərkəzi Seçki Komissiyası öz Sədrini, Sədr müavinini və iki Katibdən birini seçmişdir (digər Katib yeri isə boş qalmışdır).

Bundan sonra, Mərkəzi Seçki Komissiyası, hər birində doqquz yerdən yalnız yeddisi tutulmaqla və YAP və hökumətə meyilli qüvvələrə səs çoxluğu verməklə seçkilərin keçirildiyi on dairə seçki komissiyalarının üzvlərini qismən təyin etmişdir. Dairə seçki komissiyaları da, öz növbəsində, hər birinin qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş altı üzvündən yalnız beşi müəyyənləşdirilmiş 343 məntəqə seçki komissiyalarını təyin etmişlər. Bundan əlavə, seçki komissiyalarının sədrlərinin parlamentdə çoxluq təşkil edən siyasi partiyadan olmasını nəzərdə tutan Seçki Məcəlləsinin 19.3-cü maddəsinə müvafiq olaraq, bütün seçki komissiyalarında sədrlər YAP tərəfindən təyin olunmuşlar.

Seçki komissiyalarının tərkibi ilə bağlı doqquz, o cümlədən dairə seçki komissiyalarının tərkibi ilə bağlı iki şikayət verilmişdir. Şikayətlərdən heç biri Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən təmin olunmamışdır, yalnız bir şikayətlə bağlı Mərkəzi Seçki Komissiyası formal olaraq qərar qəbul etmişdir.

Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasının olduğu müddətdə Mərkəzi Seçki Komissiyası demək olar ki, yalnız şikayətlərə həsr olunmuş doqquz iclas keçirmişdir. İFES-lə birgə Mərkəzi Seçki Komissiyası əsas diqqəti ilk növbədə seçki günü prosedurlarına yönəltməklə, məntəqə seçki komissiyasının üzvləri üçün bir sıra təlimlər keçirmişdir.¹¹ Aşağı səviyyədəki komissiyalar daha çox şikayətlərə və müraciətlərə baxılması ilə bağlı təlimə ehtiyac duysalar da, bu təlimlər də arzuolunan addım olmuşdur. Seçkiyə qədərki dövrdə Mərkəzi Seçki Komissiyasının üzvləri həftədə iki dəfə İctimai Televiziyaya çıxaraq seçkilərlə bağlı ümumi məlumatlar çatdırmışlar.

Hərbi hissələrdə səkkiz səsvermə məntəqəsi yaradılmışdır. Seçki Məcəlləsində hərbi heyətin ümumi səsvermə məntəqələrində səsverməsi nəzərdə tutulsa da, praktikada müvafiq məqsəddən yan keçməyə yol verən bir sıra istisna müddəalar da bu qanunda öz əksini tapmışdır. Hərbi heyət üçün səsvermə məntəqələrinin

⁹ Muxalifətdən olan parlament üzvü Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasına bildirmişdir ki, parlamentdəki “azlıq” üçün nəzərdə tutulmuş altı yerdən yalnız ikisi muxalifətə təklif olunmuşdur, eyni zamanda müstəqil namizədlərə isə altı yerdən yalnız beşi təklif olunmuşdur.

¹⁰ Hazırki tərkibdə Mərkəzi Seçki Komissiyasında səs çoxluğunu yeddi üzv təşkil edir (13 üzvdən). Parlamentdə çoxluq təşkil edən partiya qismində YAP birbaşa altı namizəd irəli sürmüş və qanunvericiliyə əsasən parlamentdə çoxluq təşkil edən partiya ilə razılaşdırılmalı olan “müstəqil şəxsləri” təmsil edən bir üzvün də təyinatında iştirak etmişdir.

¹¹ İFES demokratik cəmiyyət quruculuğuna yardım edən beynəlxalq qeyri-gəlirli təşkilatdır.

“hərbi münafişə zonasında” yaradılması qanuna əsaslı istisna təşkil edə bilsə də, hərbi heyətin asanlıqla yaxınlıqdakı ümumi səsvermə məntəqələrində səs verə biləcəyi halda bu cür səsvermə məntəqəsinin nə üçün Bakı yaxınlığında olması məlum deyildir.¹² Bundan əlavə, xüsusi səsvermə məntəqələrində hərbi heyətin məntəqə seçki komissiyalarına üzv olma təcrübəsinin Seçki Məcəlləsinə uyğun olmadığı bəlli olur.

VI. NAMİZƏDLƏRİN QEYDƏ ALINMASI

Namizədlərin qeydiyyatı 13 mart tarixdə başa çatmışdır. Təxminən 198 ərizəçidən 158-nin namizədliyi qeydə alınmışdır. Namizədlərin qeydə alınma prosesi hərtərəfli aparılaraq yalnız məhdud sayda şikayətlərin verilməsi ilə nəticələnmişdir. Namizədliyin qeydə alınmaması ilə bağlı 10 şikayətdən heç biri Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən təmin olunmamışdır. Yalnız bir şikayətlə bağlı Mərkəzi Seçki Komissiyasından əlavə apellyasiya şikayəti verilmişdir.¹³

Kampaniya dövründə namizədlərin qeydiyyatlarının ləğvi müəyyən dərəcədə namizədlərin qeydiyyatı prosesini zəiflətməmişdir. 9-cu və 31-ci dairə seçki komissiyaları doqquz namizəd tərəfindən ayrı-ayrı seçicilərə kiçik miqdarda pul təklif olunmasını güman edərək bu namizədlərin qeydiyyatlarının ləğv olunması üçün Apellyasiya Məhkəməsinə müraciət etmişdir. Apellyasiya Məhkəməsi proses boyu bu doqquz namizəddən altısının namizədliyini ləğv etmişdir ki, bu da 6 noyabr seçkilərində də qeydə alınmış bəzi oxşar pozuntularla əlaqədar idi.¹⁴ Bir halda Mərkəzi Seçki Komissiyası təzyiq altında öz namizədliyini geri götürməsi güman edilən namizədi yenidən qeydə almışdır. ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası gəlməmişdən əvvəl 18 aprel tarixdə Mərkəzi Seçki Komissiyası, öz partiya yoldaşını namizədliyindən imtina etməyə məcbur etmiş yerli YAP nümayəndəsindən yazılı ifadə aldıqdan sonra Zaqatalada YAP-ın namizədi (10-cu dairə) və yerli bələdiyyənin sədri cənab Hikmət Atayevin namizədliyini bərpa etmişdir.¹⁵ Əks tərəf cənab Atayevin yenidən qeydə alınması barədə Mərkəzi Seçki Komissiyasının bu qərarının hüquqi əsasını sorğu etmişdir. Həm Apellyasiya Məhkəməsi, həm də Ali Məhkəmə heç bir əlavə şərh vermədən cənab Atayevin yenidən qeydə alınması barədə Mərkəzi Seçki Komissiyasının qərarını qüvvədə saxlamışdır. Cənab Atayev sonra 10-cu dairədən seçkidə qalib gəlmişdir.

Qeydiyyatları ləğv olunmuş altı namizəddən əlavə 28 namizəd öz namizədliyini könüllü olaraq geri götürmüşdür. Seçki günü səsvermədə 124 namizəd iştirak

¹² 31-ci dairə, 38-ci məntəqə seçki komissiyası. Hərbi bazanın mülki sakinləri də vardır və məlum olduğu kimi onlar yaxınlıqdakı ümumi vətəndaş səsvermə məntəqələrində qeydə alınmışlar.

¹³ 44-cü dairə seçki komissiyası müxalifətdən olan Azərbaycan Milli İstiqlal Partiyasının əsas üzvlərindən biri cənab Dünyamin Əhmədlinin leyhinə toplanmış 400-dən artıq imzalı etibarsız hesab etdikdən sonra onun qeydə alınmasından imtina etmişdir. Cənab Əhmədli dairə seçki komissiyasından Mərkəzi Seçki Komissiyasına apellyasiya şikayəti vermişdir və o, dairə seçki komissiyasının qərarını qüvvədə saxlamışdır. Bundan sonra, şikayətçi bütün milli apellyasiya institutlarına müraciət etmişdir.

¹⁴ Bir vəsətət rədd edilmiş və digər ikisinə isə baxılmamışdır, belə ki, bu iki namizəd məhkəmə araşdırmasına qədər öz namizədliklərini geri götürmüşlər.

¹⁵ Mərkəzi Seçki Komissiyası bu məcbur etmə faktı barədə Baş Prokurorluğa məlumat vermişdir.

etmişdir. Dairələrdə namizədlərin sayı yeddindən 18-ə qədər dəyişirdi. YAP on dairənin hamısında həm partiya tərəfindən, həm də partiya ilə birgə irəli sürülmüş namizədlərə malik idi. Müxalifətdən olan namizədlər on dairənin hamısında, o cümlədən Musavat tərəfindən irəli sürülmüş və ya ümumi namizədlər doqquz dairədə seçkilərdə mübarizə aparırdılar.¹⁶ Bəlli idi ki, bəzi müxalifət partiyalarının təkrar seçkilərdə iştirak etməmək barədə qərarı bəzi dairələrdə rəqabəti azaldırdı.

VII. TƏŞVİQAT

A. Təşviqat mühiti

Ümumiyyətlə, seçki təşviqatı aşağı səviyyədə olmuşdur və təşviqat mühiti 6 noyabr seçkilərinə qədərki dövrlə müqayisədə kifayət qədər sakit olmuşdur. Bu, əsas etibarilə, müxalifətdə olan bəzi siyasi partiyaların təkrar seçkilərdə iştirak etməmək barədə qərar vermələri ilə bağlı idi. Namizədlər seçicilərlə kiçik görüşlər keçirir və seçicilər arasında aktiv təşviqat aparırdılar. İcra və bələdiyyə orqanları vizual kampaniya üçün yerlər ayırmışdılar. Namizədlər öz plakatlarını mağazaların şüşələrinə yapışdırırdılar və adətən mağaza sahibləri namizədlərə plakatların yapışdırılmasına icazə verərkən heç bir ayrı-seçkiliyə yol vermirdilər.

Təşviqat ərzində böyük kütləvi ictimai toplantılar olmasa da, polis ümumilikdə təşviqata müdaxilə etməmişdir. Lakin, 110-cu dairədə bir namizədin üç toplantısı, iğtişaş ehtimalını qadağa üçün əsas kimi götürməklə Zaqatala polisindən daxil olmuş rəsmi məktubla qadağan olunmuşdur. Eyni dairədə Çobanol kəndinin müvafiq orqanları, bir kütləvi toplantını, təşviqat məqsədlərinə uyğun olmama əsası ilə dağıtmışlar. Hər iki halda, bu məhdudiyyətlər, toplantılara məhdudiyyətləri və qadağaları yalnız “böyük ehtiyac” duyulduğu halda və “sonuncu vasitə” kimi tətbiq etmək öhdəliyini nəzərdə tutan toplaşmaq azadlığı haqqında Qanuna ziddir.

ATƏT/DTİHB Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası təşviqat zamanı bəzi inzibati resurslardan sui-istifadə halları ilə bağlı dəlillər müşahidə etmişdir. 67-ci dairədə bəzi namizədlər “yüzbaşı-onbaşı”¹⁷ adı altında məlum olan və seçici sayını artırmaq üçün yerli orqanların cəlb olunduqları piramida təşviqat (səs toplama) planı barədə Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasına öz iradlarını bildirmişlər. Sənədlərə əsasən, Cəlilabad bələdiyyəsinin sədri, orta məktəb müəllimlərinin də daxil olduğu təşviqatçılar (səs toplayanlar) qrupundan məlumatların alınmasına nəzarəti həyata keçirmişdir.¹⁸ Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası 31-ci dairədə də eyni səyləri əks etdirən sənədlər görmüşdür. Hər iki dairədə bu cür səs toplama

¹⁶ 47 namizəd siyasi partiya ilə birgə irəli sürülsə də, yalnız doqquz namizəd birbaşa siyasi partiyalar tərəfindən irəli sürülmüşdür.

¹⁷ Hərfi mənada: 100 nəfərin başçısı, 10 nəfərin başçısı

¹⁸ 31-ci dairədə də oxşar siyahıda əsasən məktəb müəllimləri 15 nəfərdən 20 nəfərə qədər seçici qruplarına görə cavabdeh şəxslər qismində göstərilmişlər.

siyahılarının istimaiyyə təmələm olmanın seçicilərlə bağı məlumatlardan istifadə etməklə tərtib olunduğı bəlli olur.¹⁹

Bir namizəd bu təşviqat (səs toplama) planından ona rəqib olan digər namizədin adından qanunsuz kampaniya aparılması üçün istifadə olunduğunu bildirərək 67-ci dairə seçki komissiyasına rəsmi şikayət etmişdir. 67-ci dairə seçki komissiyasının sədri bu sənədlərin autentikliğini təsdiq etmiş və ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasına bildirmişdir ki, bu siyahılar yerli orqanlar tərəfindən deyil, YAP tərəfindən istifadə olunmuşdur və bu cür təşviqat planlarında heç bir qanun pozuntusu yoxdur. Dairə seçki komissiyası bu əsasla şikayəti rədd etmişdir.

Seçicilər barədə istifadəsi məhdudlaşdırılmış məlumatlardan istifadə və dövlət fondlarından ödəniş alan işçilərin iştirakı, xüsusilə də siyasi partiya tərəfindən təşviqat məqsədləri üçün istifadə inzibati resurslardan qeyri-düzgün istifadə hesab olunur.

ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası bəzi namizədlərin seçicilərə və onların yaşadıkları ərazilərə pulsuz xidmət göstərdikləri barədə iddiaları da dinləmişdir, lakin bu iddiaların təsdiqi mümkün olmamışdır. Bir halda, Mərkəzi Seçki Komissiyası 44-cü dairədən (Sumqayıt-Abşeron) irəli sürülən və təşviqat kampaniyasının bir hissəsi kimi yolları asfaltlamaqda və ictimai mərkəzləri abadlaşdırmaqda irad tutulan müstəqil namizəd cənab Baba Tağıyevə qarşı verilən şikayətə baxmışdır. Namizədin yol çəkən maşınlarla fotosəkilləri dəlil kimi təqdim olunmuşdur. Mərkəzi Seçki Komissiyası bu işin ödənişlə və namizəd tərəfindən deyil, bələdiyyə tərəfindən aparıldığı barədə Sumqayıt bələdiyyəsindən məktub aldıqdan sonra qeyd olunan şikayətə baxmaqdan imtina etmişdir. Mərkəzi Seçki Komissiyasına edilən sorğulara baxmayaraq, Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası şikayətin rədd edilməsi üçün əsas götürülən dəlilləri əldə edə bilməmişdir. Yerli icra orqanı Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasına bildirmişdir ki, təmir işləri üçün avtonəqliyyat vasitələri icarəyə götürülmüşdür və bələdiyyə orqanları onlarla bağı göstərilənlərə görə məsuliyyət daşımır.

B. Media

ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası hissəvi təkrar seçkilər üçün meida imkanlarının keyfiyyət və kəmiyyət baxımından monitorinqini aparmamışdır. Seçki Məcəlləsində partiyalardan namizədlərə, 60 və ya daha çox dairədən olan namizədlərə televiziya və radioda efir vaxtının ayrılmasını nəzərdə tutur. Efir vaxtı İctimai Televiziya (İTV), habelə bir sıra yerli televiziyalarda kommərsiya əsasları ilə ayrılmışdır. Efir vaxtı üçün qiymətlərin xeyli fərqli olmasına baxmayaraq, bu, namizədlərə elektron media vasitəsilə öz siyasi proqramlarını seçicilərə çatdırmaq imkanını vermişdir. Mərkəzi Seçki

¹⁹ 67-ci dairədə bəzi səs toplama siyahıları 2003-cü ildəki seçici siyahısının elektron surətlərindən götürülmüşdür, 31-ci dairədəki siyahılarda isə seçicilərin pasport nömrələri göstərilir və onlar mənzil istismar sahələrində və Daxili İşlər Nazirliyinin yerli qurumlarında saxlanılan siyahılara uyğun gəlir.

Komissiyasına və onun media üzrə işçi qrupuna media ilə bağlı heç bir şikayət daxil olmamışdır.

5 may tarixdə Aygün Televiziyası 110-cu dairədə efiri dayandırmışdır. Rəsmi izahatda bunun səbəbinin texniki problemlər olduğu göstərilmişdir, lakin müxalifət qəzeti olan Yeni Musavat iddia etmişdir ki, yerli icra hakimiyyəti siyasi səbəblərdən bu televiziyanın bağlanmasına göstəriş vermişdir. Stansiya namizədlər arasında müzakirələri yayımlamış və ödənişlə namizədlərin, o cümlədən, təhrikedici məzmununda olduğunu iddia etməklə və namizədliyinin ləğv olunmasını tələb etməklə bir sıra rəsmi şikayətlərə səbəb olan Musavatdan olan namizəd cənab Arif Hacılının proqramlarını efirə vermişdir. 10 may tarixdə televiziya yenidən efiri bərpa etmiş və namizədlərin ödəniş əsasında təbliği ilə bağlı yayımları bərpa etmişdir. Lakin, namizədlər arasında elan olunmuş ikinci debat həyata keçirilməmişdir.

VIII. ŞİKAYƏTLƏR VƏ APELLYASIYA

A. Şikayətlər və seçki gününə qədər olan apellyasiya müraciətləri

Əvvəlki seçkilərdə aşkar olunmuş və tövsiyələrdə dəfələrlə diqqətə çatdırılan çatışmamazlıqlar seçkilər zamanı şikayətlərin verilməsi prosesinə yenə də maneçilik törətmişdir. Seçki ilə bağlı şikayətlərin effektiv və şəffaflıqla araşdırılmasını təmin etmək və şikayətlərə və apellyasiya müraciətlərinə ədalətli və müstəqil şəkildə baxılmasına inamı bərpa etmək üçün böyük təkmilləşdirmələrə ehtiyac vardır.

Əldə olunan məlumata əsasən, dairə seçki komissiyalarına seçki pozuntularını ehtiva edən 117, Mərkəzi Seçki Komissiyasına isə 103 şikayət daxil olmuşdur. Şikayətlərin əksəriyyətində hakimiyyət orqanlarının seçki kampaniyasına müdaxiləsi və orqanlar tərəfindən qanunsuz kampaniya aparılması iddia olunur və ya seçiciləri pulla ələ aldıklarına və ya onlara pulsuz xidmət göstərdiklərinə və ya hədiyyələr verdiklərinə görə namizədlərin namizədliklərinin ləğv olunması tələb olunurdu. Kiçik sayda şikayətlər isə yeni seçki komissiyalarının tərkibi ilə bağlı olmuşdur.

Mərkəzi Seçki Komissiyası dairə seçki komissiyalarını şikayətlərə necə baxılması barədə təlimatlandırmamışdır. Bir çox hallarda, dairə seçki komissiyaları şikayətlərə ləngimələrlə və səthi baxmış, şikayətin mahiyyəti ilə bağlı rəsmi qərar qəbul etməmiş və ya şikayətin aid olduğu tərəflərə bildiriş vermədən qərar qəbul etmişlər. Buna görə də namizədlər əksər hallarda dairə seçki komissiyalarından yan keçərək birbaşa digər instansiyalara, o cümlədən Mərkəzi Seçki Komissiyasına, Prokurorluğa, yerli icra orqanlarına və hətta Prezident Aparatına şikayətlə müraciət etmişlər. Bu da şikayətə faktiki olaraq kim tərəfindən baxılması ilə bağlı böyük qarışıqlığa səbəb olur və prosesdə ləngimələrə gətirib çıxarırdı.

Mərkəzi Seçki Komissiyası şikayətlərə öz iclaslarında baxır, lakin nadir hallarda şikayətin mahiyyətinə toxunurdu. Çox tez-tez şikayətlərin formal tələblərə cavab vermədiyi aşkar olunur və ya onlar baxılması üçün dairə seçki komissiyalarına və ya Prokurorluğa göndərilirdi. Bəzi hallarda şikayətlərə Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən baxıldıqdan sonra heç bir rəsmi qərar qəbul olunmadığına və buna görə də şikayətçini digər hüquq müdafiə vasitələrindən istifadə etmək imkanından məhrum etdiyinə görə hüquqi statusu sual altında olan qeyri-rəsmi “cavab” və ya “təvsiyə (göndəriş) məktubu” göndərilirdi. Fərdi şikayətlərin və ona əlavə olunmuş sənədlərin surətləri Mərkəzi Seçki Komissiyasının bütün üzvlərinə göndərilməmiş, yalnız Mərkəzi Seçki Komissiyasının təqdim olunduğu üzvündə saxlanılmışdır.

Mərkəzi Seçki Komissiyasının qərarları minimum formal tələblərə cavab vermirdi. Şikayətin məğzi şərh olunmur və qərarın hansı əsasla çıxarıldığı açıqlanmır və ya səbəblər göstərilirdi. Lakin qeyd olunmalıdır ki, şikayətlər özləri də çox vaxtı sübutlarsız və baxılma üçün şikayətçinin konkret tələbləri göstərilmədən təqdim olunurdu. Bəzi şikayətlər anonim şəkildə təqdim olunurdu.

Hissəvi təkrar seçkilərlə bağlı Apellyasiya Məhkəməsinə 13 şikayət daxil olmuşdur və onlardan 10 şikayətə mahiyyəti üzrə baxılmışdır. Baxılan doqquz işdə səslərin alınması ittihamları ilə namizədlərin ləğvi tələbi qoyulurdu. Altı işdə məhkəmə qeydiyyatın ləğvi barədə qərar çıxarmışdır; yalnız bir halda məhkəmə apellyasiya müraciətini təmin etməkdən imtina etmişdir. İki apellyasiya müraciətinə baxılmamasının səbəbi isə namizədlər tərəfindən məhkəmə baxışına qədər namizədlərin geri götürülməsi olmuşdur. Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasının müşahidə etdiyi bir halda isə məhkəmə namizədin iştirakı və ya onun vəkalətnaməsi olmadan onun namizədliyinin ləğvi barədə işə baxmışdır.²⁰

Namizədlərin qeydiyyatı ilə bağlı Ali Məhkəməyə Apellyasiya Məhkəməsinin qərarlarından altı apellyasiya şikayəti daxil olmuş və qərarlar qüvvədə saxlanılmışdır.

B. Şikayətlər və seçki günü və seçki günündən sonra apellyasiya şikayətləri

Seçki günü Mərkəzi Seçki Komissiyasına bir sıra şikayətlər daxil olmuş²¹ və onlardan 15 şikayətə 13 may tarixdə keçirilən Mərkəzi Seçki Komissiyasının üç iclasında baxılmışdır. Seçki günündən sonrakı günlərdə Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən verilən məlumata görə səsvermə dayandırıldıqdan sonrakı müddətlə bağlı daha səkkiz şikayət daxil olmuşdur. Seçki günündəki pozuntular əsas etibarilə səsvermə prosedurlarının kiçik pozuntuları, səsvermənin gizliliyi,

²⁰ 28 aprel tarixdə Apellyasiya Məhkəməsi YAP-ın 9-cu dairədən olan namizədi cənab Elşad Abdullayevin namizədliyini Seçki Məcəlləsinin 88.4.1-ci maddəsinə (səslərin pulla alınması) rəhbər tutaraq ləğv etmişdir. Cənab Abdullayev bildirmişdir ki, o, məhkəmə baxışı və onun qərarı barədə yalnız Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası tərəfindən onunla əlaqə saxlandıqdan sonra bilmişdir.

²¹ Seçki günü Mərkəzi Seçki Komissiyasının üçüncü iclasında Mərkəzi Seçki Komissiyasının Sədri bildirmişdir ki, baxılması üçün Mərkəzi Seçki Komissiyasının üzvlərinə artıq təqdim olunmuş şikayətlərdən əlavə Mərkəzi Seçki Komissiyasına seçki günündə yol verilmiş pozuntular barədə YAP-ın sədr müavini vasitəsilə başqa bir sıra şikayətlər də daxil olmuşdur. Onların sayı açıqlanmamışdır.

qanunsuz kampaniya və 27 seçki bülleteninin oğurlanması iddiası (31-ci dairə, 15-ci səsvermə məntəqəsi) ilə bağlı olmuşdur. Lakin Mərkəzi Seçki Komissiyası əsasən şikayətlərin formal aspektlərinə diqqət yetirmişdir. Böyük sayda şikayətlər, onların məzmununa baxılmadan, yenidən müvafiq dairə seçki komissiyalarına və hətta bir halda Baş Prokurorluğa göndərilmişdir.

Əksər dairə seçki komissiyaları Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasına bildirmişlər ki, onlar seçki günü və ya həmin gündən sonra heç bir şikayət almamışlar. Lakin 110-cu dairədə bir namizəd tərəfindən Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasına verilən məlumata görə dairə seçki komissiyasının sədri şikayətləri qəbul etməkdən və onları qeydiyyatdan almaqdan imtina etmişdir.

Məhkəmələrdən alınmış ilkin məlumata əsasən, seçki günü 500-dən artıq seçici hazırki yaşayış yeri üzrə seçici siyahılarına daxil edilmək üçün məhkəməyə müraciət etmişdir. Məhkəmələr bütün müraciətləri təmin etmişlər.

C. 6 noyabr seçkilərindən sonra cinayət ittihamları

2005-ci ilin mart ayında iki məntəqə seçki komissiyasının sədri və bir məntəqə seçki komissiyasının üzvü 6 noyabr seçkilərində seçki saxtakarlığı etdiklərinə görə məhkum olunmuşlar. Eyni cinayət ittihamları 9-cu dairə seçki komissiyasının keçmiş sədrinə və digər bir məntəqə dairə seçki komissiyasının sədrinə qarşı da irəli sürülmüşdür. Səsvermənin nəticələrinin ləğv olunduğu qalan instansiyalarda heç bir ittiham irəli sürülməmişdir.²²

2 may tarixdə ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası tərəfindən əldə olunan məlumata görə, Ağır Cinayətlərə dair Bakı Şəhər Məhkəməsi 66-cı dairə seçki komissiyasının 14-cü məntəqə seçki komissiyasının müxalifətdən olan Azərbaycan Demokratik Partiyasını təmsil edən keçmiş üzvü Hadır Musayevi narkotik maddə yayımına görə yeddi il azadlıqdan məhrum olunma cəzasına məhkum etmişdir. İnsan hüquqları təşkilatları Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasına bəyan etmişlər ki, narkotik maddə cənab Musayev həbs edilərkən onun üzərinə yerləşdirilmişdir və onun həbs edilməsinin əsl səbəbi isə əvvəlki seçkilərdə onun məntəqə seçki komissiyasının saxtalaşdırılmış protokollarını imzalamaqdan imtina etməsi olmuşdur. Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası Xarici İşlər Nazirliyindən bu işə aydınlıq gətirilməsini xahiş etmişdir. Nazirlik məhkəmə araşdırmalarının nəticələri və müttəhim tərəfindən qərardan apellyasiya şikayətinin verilməməsi barədə Prokurorluqdan alınmış məlumatı təqdim etmişdir.

Əlavə olaraq, dairə seçki komissiyasının nəticələrə dair protokolunu imzalamaqdan imtina etməklə seçki prosesini pozduqlarına görə 69-cu dairə seçki komissiyasının keçmiş üç üzvünə qarşı cinayət ittihamları irəli sürülmüşdür.

²²

6 noyabr 2005-ci il seçkilərindən sonra nəticələr ləğv olunmuş məntəqə seçki komissiyalarının ümumi sayı məlum deyildir, belə ki, Konstitusiyaya Məhkəməsi özünün 1 dekabr 2005-ci il tarixli qərarında hansı məntəqə seçki komissiyalarında nəticələri ləğv etdiyini göstərməmişdir. Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarına qədər Mərkəzi Seçki Komissiyası və dairə seçki komissiyaları 106 məntəqə seçki komissiyasında nəticələri ləğv etmişdir.

IX. YERLİ BİTƏRƏF MÜŞAHİDƏÇİLƏR

Seçki Monitoring Mərkəzi (SMM), “Azad və ədalətli seçkilər üçün” Əlaqələndirmə Məsləhət Şurası və Seçki Təşəbbüs Mərkəzi də daxil olmaqla üç bitərəf yerli müşahidəçi təşkilat seçki günü müşahidə aparmaq üçün müşahidəçilər təyin etmişdir. SMM uzun-müddətli müşahidə missiyasını öz üzərinə götürmüş və seçki qabağı və seçki günü mövcud vəziyyətlə bağlı bir sıra hesabatlar, habelə ilkin nəticələrə dair məlumat hazırlamışdır.

6 noyabr 2005-ci il parlament seçkiləri və 13 may 2006-cı il hissəvi təkrar seçkilər, 30 faizdən çox xarici dövlət mənəblərindən maliyyələşən yerli bitərəf müşahidəçi təşkilatlar tərəfindən müşahidələrin aparılmasına qadağanın götürülməsindən sonra keçirilən ilk seçkilər idi. Maneənin aradan qaldırılması yerli müşahidəçilərin iştirakı üçün hüquqi imkanlar yaratmışdır. Lakin QHT-lərin koalisiyası olan Seçki Monitoring Mərkəzi bildirmişdir ki, 2001-ci ildə təsis olunduğu vaxtdan o, Ədliyyə Nazirliyində rəsmi Qeydiyyatdan keçə bilməmişdir və onun tərkibinə daxil olan təşkilatlar müşahidəçi qismində hələ də fərdi qaydada qeydiyyatda alınmalıdırlar. Əlaqələndirmə Məsləhət Şurası da eyni vəziyyətdədir. Nəticə isə ondan ibarətdir ki, yerli bitərəf müşahidəçilər üçün bütün ölkə boyu akkreditasiyanın əldə olunması çox ağır bir proses olaraq qalmaqdadır. Buna baxmayaraq, yerli bitərəf müşahidəçilər akkreditasiya əldə edə bildilər və bu, xeyli sayda oldu.²³

X. SEÇKİ GÜNÜ

A. Səsvermə

Seçki günü ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası qısa-müddətli müşahidəçilər təyin etməmiş və beləliklə də seçki günü prosesi sistemətik olaraq müşahidə etməmişdir. Missiya altı dairədə məhdud sayda səsvermə məntəqəsində səsvermə prosesini müşahidə etmişdir.²⁴

ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasının olduğu səsvermə məntəqələrinin bəzilərində qeyri-adekvat otaqlar gərgin atmosfer yaratdığına baxmayaraq, səsvermə əsasən qaydaya uyğun şəkildə keçmişdir. Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasının olduğu səsvermə məntəqələrində məntəqə seçki komissiyaları prosedurlara riayət edirdilər, lakin, onlar heç də həmişə seçicilərin barmaqlarında mürəkkəb izinin yoxlanılmasını aparmırdılar.²⁵

Səfər edilən bütün səsvermə məntəqələrində yerli müşahidəçilərin olması xoş təsir bağışlayırdı. Lakin, müşahidəçilər heç də həmişə səsvermə prosesini tam şəkildə izləyə bilmirdilər. Bir sıra hallarda hər hansı bir tərəfin müşahidəçiləri, əsasən də,

²³ Mərkəzi Seçki Komissiyası 4, 423 yerli müşahidəçini (tərəfdar və bitərəf) akkreditə etdiyini bəyan etmişdir.

²⁴ Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası 9, 31, 42, 44, 103 və 106-cı dairələrdə olmuşdur.

²⁵ 42-ci dairə seçki komissiyasının 25-ci məntəqə seçki komissiyasında mürəkkəbin yoxlanılması aparılmamışdır. 31-ci dairədə bəzi səsvermə məntəqələrində mürəkkəbin yoxlanılması qeyri-uyğun şəkildə aparılmışdır.

Musavətı təmsil edən müşahidəçilər səsvermə məntəqələrində qaydaya riayət etməmə adı altında məntəqə seçki komissiyaları sədrlərinin göstərişi ilə polis tərəfindən müvəqqəti olaraq səsvermə məntəqələrindən kənarlaşdırılırdılar.²⁶ Bəzi hallarda, bu cür kənarlaşdırma əsassız görünürdü.

Digər hallarda, yerli orqanlarla əlbir olan şəxslər yerli müşahidəçilər və ya namizədlərin nümayəndələri qismində səsvermə məntəqələrində akkreditə olunaraq məntəqə seçki komissiyalarının müstəqilliyinə mane olurdular.²⁷ ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası bəzi hallarda bu şəxslərin məntəqə seçki komissiyalarının işinə müdaxilə etdiyi və seçiciləri hədələdiyi və ya onlara təsir göstərməyə çalışdığına şahidi olmuşdur.²⁸

Müvafiq qaydada akkreditasiya olmadan bir sıra səlahiyyətsiz şəxslər bəzi səsvermə məntəqələrinin içərisində bir neçə saat ərzində video çəkilişlər aparmışlar.²⁹ Bu şəxslər bildirmişlər ki, onlar yerli orqanların adından fəaliyyət göstərirlər və görünür ki, onlara məntəqə seçki komissiyalarının sədrləri icazə vermişlər. Seçkidə iştirak edən seçicilərin video çəkilişi onların hədə-qorxulara məruz qalma ehtimalını yaradır. Məhdud Seçki Müşahidə Missiyasının müşahidə etdiyi digər bir təzyiq göstərmə halı 44-cü dairədə səsvermə məntəqəsinin bayırında dayanmaq və səsvermədə iştirak edən işçilərin hesabatını aparmaq üçün yerli kimya zavodu tərəfindən ayrılmış bir sıra şəxslərin iştirakı olmuşdur.³⁰

B. Hesablama və nəticələrin cədvəllərə daxil edilməsi

ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası beş səsvermə məntəqəsində hesablama prosesini müşahidə etmişdir.³¹ Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş şəffaflıqla bağlı bir sıra mühüm tədbirlər, o cümlədən, istifadə olunmamış bülletenlərin etibarsız sayılması, etibarsız bülletenlərin ayrılması, hesablama ilə bağlı yoxlamaların aparılması qaydalarına riayət olunmamışdır. Bundan əlavə bəzən yerli müşahidəçilər hesablama stolundan elə məsafədə yerləşdirilirdilər ki, onların effektiv şəkildə müşahidə aparmaq imkanı olmurdu.³² Səfər edilən səsvermə məntəqələrində yerli müşahidəçilərə nəticələri əks etdirən protokolların təsdiq olunmuş surətləri verilsə də, bəzi hallarda bu, yekun nəticələri əks etdirən protokolun özü doldurulmamışdan əvvəl edilirdi və bununla da Seçki Məcəlləsinin

²⁶ 31-ci dairə seçki komissiyası, 11-ci məntəqə seçki komissiyası; 42-ci dairə seçki komissiyası, 1, 7 və 27-ci məntəqə seçki komissiyaları; və 110-cu dairə seçki komissiyası, 25-ci məntəqə seçki komissiyası.

²⁷ 110-cu dairədə Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası müşahidəçilərinin səfər etdiyi bütün səsvermə məntəqələrində müstəqil müşahidəçilər qismində akkreditə olunmuş kənd və şəhər bələdiyyə başçıları iştirak edirdilər.

²⁸ 42-ci dairə seçki komissiyası, 21 və 29-cu məntəqə seçki komissiyaları; 44-cü dairə seçki komissiyası, 21-ci məntəqə seçki komissiyası; və 103-cü dairə seçki komissiyası, 26-cı məntəqə seçki komissiyası.

²⁹ 31-ci dairə seçki komissiyası, 8-ci məntəqə seçki komissiyası; 110-cu dairə seçki komissiyası, 11, 24 və 25-ci məntəqə seçki komissiyaları; və 103-cü dairə seçki komissiyası, 26-cı məntəqə seçki komissiyası;

³⁰ 44-cü dairənin 11 və 12-ci məntəqələrində müşahidə olunmuşdur. 44-cü dairədə namizəd əvvəllər kimya sənayesinə rəhbərlik edən nazir olmuşdur.

³¹ 9-cu dairə, 7-ci məntəqə; 31-ci dairə, 8-ci məntəqə; 44-cü dairə, 9-cu məntəqə, 110-cu dairə, 25-ci məntəqə; 103-cü dairə, 26-cı məntəqə.

³² Bu, 44-cü dairənin 9-cu məntəqəsində və 110-cu dairənin 25-ci məntəqəsində müşahidə olunmuşdur.

tələbləri pozulurdu.³³ Nəticədə yerli müşahidəçilər yekun protokol doldurulmamışdan səsvermə məntəqəsini tərk edirdilər.

31-ci dairədə dairə seçki komissiyası məntəqə seçki komissiyalarına hüquqi məcburi qüvvəyə malik olan protokolun doldurulmasından əvvəl gözləmək barədə göstəriş vermişdir. ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası bir səsvermə məntəqəsində hesablama başa çatdırıldıqdan və bütün yerli müşahidəçilər protokolun möhürlənmiş və təsdiq olunmuş surətini əldə edərək məntəqəni tərk etdikdən sonra məntəqə seçki komissiyası sədrinin nəticələri protokola daxil etmək üçün iki saat ərzində dairə seçki komissiyasından yekun icazə gözləməsini müşahidə etmişdir. Ləngitmənin səbəbi aydən deyildi, lakin bu təcrübə Seçki Məcəlləsinin tələblərini (maddə 106.6 və 106.7) pozurdu və hesablamanın və nəticələrin cədvəllərə daxil edilmə prosesinin düzgünlüyünü, habelə təqdim olunacaq nəticənin dəqiqliyinə olan inamı ciddi şəkildə pozurdu.

ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası tərəfindən hesablamanın müşahidə edildiyi beş səsvermə məntəqəsindən yalnız ikisində məntəqə seçki komissiyası, qanunvericilikdə nəzərdə tutulduğu kimi, nəticələri əks etdirən protokolun üçüncü nüsxəsini ictimai baxış (yoxlama) üçün təqdim etmişdir. Seçkidən bir qədər sonrakı müddətdə Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası səfər etdiyi 24 səsvermə məntəqəsindən yalnız səkkizində protokolun üçüncü nüsxəsinin asıldığına şahidi olmuşdur.

ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası altı dairə seçki komissiyasında səsvermənin nəticələrinin cədvəllərə daxil edilməsini müşahidə etmişdir. Prosesin keyfiyyəti ayrı-ayrı dairə seçki komissiyalarında bir-birindən fərqlənirdi, lakin ümumilikdə isə proses 2005-ci il Yekun Hesabatında göstərilən keyfiyyətdə idi. 9-cu dairədə ATƏT/DTİHB-nin Məhdud Seçki Müşahidə Missiyası dairə seçki komissiyalarının otaqlarında protokolların doldurulması və ya dəyişikliklərin edilməsi³⁴ və ya karandaşla doldurulan imzalanmış protokollar kimi ciddi pozuntuları müşahidə etmişdir.³⁵ Oxşar hallar 42-ci dairə seçki komissiyasında da müşahidə olunmuşdur, belə ki, burada məntəqə seçki komissiyası sədrləri seçkidən sonrakı bütün gecəni protokolun heçə doldurulması ilə bağlı təlimat gözləmişlər. Bunun əksinə olaraq, məntəqə seçki komissiyalarındakı nəticələr barədə məlumatların təqdim olunmasına müdaxilə hallarına baxmayaraq, 31-ci dairə seçki komissiyasında cədvəllərə daxil etmə prosesi qaydaya uyğun və şəffaf şəkildə aparılmışdır. Burada nəticələr cədvəllərə daxil edilərkən dairə seçki komissiyası səviyyəsində bir neçə yerli müşahidəçi də iştirak etmişdir.

³³ u, 31-ci dairənin 8-ci məntəqəsində müşahidə olunmuşdur və eyni məlumatlar 31-ci dairənin digər səsvermə məntəqələrində yerli müşahidəçilər tərəfindən də verilir.

³⁴ 9-cu dairə seçki komissiyası, 3, 6, 13 və 27-ci məntəqə seçki komissiyaları.

³⁵ 9-cu dairə seçki komissiyası, 2, 13 və 27-ci məntəqə seçki komissiyaları.

XI. NƏTİCƏLƏRİN ELAN OLUNMASI

Mərkəzi Seçki Komissiyası səsvermə məntəqələrindən daxil olmuş nəticələrə dair protokollardakı məlumatları seçkilərdən sonrakı günün səhəri öz veb saytında yerləşdirmişdir.³⁶ ATƏT/DTİHB-nin bu tövsiyəsinin yerinə yetirilməsi şəffaflığın artırılması istiqamətində müsbət bir irəliləyişdir.

Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən verilən məlumata əsasən, YAP-dan olan namizədlər 5 yer, müstəqil namizədlər 3 yer və Vətəndaş Həmrəyliyi Partiyası və Ədalət Partiyası hər biri 1 yer əldə etmişlər. Yeni seçilən parlament üzvləri arasında qadın yoxdur. Seçkidə iştirak edən seçicilərin sayı müxtəlif dairələrdə bir-birindən fərqlənməklə 19.1 faizlə (9-cu dairə) 59.3 faiz (110-cu dairə) arasında dəyişir. Seçkilərdə iştirak edən seçicilərin ümumi sayı 36.5 faiz təşkil etmişdir. Daşınar seçki qutuları vasitəsilə səsvermədə iştirak edənlərin sayı isə seçicilərin 3.1 faizini təşkil etmişdir.

Qeyd üçün, ümumilikdə bülletenlərin 3.4 faizi etibarsız hesab edildiyi halda dörd səsvermə məntəqəsində etibarsız səsələrin sayı yüksək olmuşdur.³⁷

27 may tarixdə Mərkəzi Seçki Komissiyası protokolların dəfələrlə qanun pozuntuları ilə doldurulduğu üç dairənin dörd səsvermə məntəqəsindəki nəticələri ləğv etmişdir.³⁸ 5 iyun tarixdə Konstitusiyaya Məhkəməsi Milli Məclisə 13 may hissəvi təkrar seçkilərin nəticələrinə dair Mərkəzi Seçki Komissiyasının yekun protokollarını təsdiq etmişdir.

XII. YEKUN

Bu hesabatın əlavə edildiyi 6 noyabr 2005-ci il parlament seçkilərinə dair Yekun Hesabat da daxil olmaqla ATƏT/DTİHB-nin əvvəlki seçki müşahidə hesabatlarındakı bir sıra tövsiyələr hələ də yerinə yetirilməmiş qalır. Bundan əlavə Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinin qiymətləndirilməsinə dair Avropa Şurasının Venesiya Komissiyası ilə birgə hazırlanmış tövsiyələrə də diqqət yetirilməlidir. ATƏT/DTİHB bu tövsiyələrin yerinə yetirilməsi ilə bağlı hakimiyyət orqanları, siyasi partiyalar və vətəndaş cəmiyyəti ilə dialoq aparmağa hazır olduğunu bildirir.

³⁶ www.cec.gov.az/en/main_en.htm

³⁷ 119-cu dairə, 39-cu məntəqə seçki komissiyası (36 faiz etibarsız bülletenlər); 103-cü dairə, 4-cü məntəqə seçki komissiyası (14.2 faiz); 31-ci dairə, 1-ci məntəqə seçki komissiyası (10.6 faiz) və 106-cı dairə, 19-cu məntəqə seçki komissiyası (9.2 faiz).

³⁸ Bax, Mərkəzi Seçki Komissiyasının veb saytı. 103-cü dairə, 3-cü məntəqə seçki komissiyası, 110-cu dairə seçki komissiyası, 14-cü məntəqə seçki komissiyası, 119-cu dairə seçki komissiyası, 10 və 37-ci məntəqə seçki komissiyaları.